

**ПЕДАГОГІЧНІ КОМПОНЕНТИ НАУКОВО-МЕТОДИЧНОЇ СИСТЕМИ
ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОГО ФАХІВЦЯ**

© Ільєнко О. Л., 2016
<http://orcid.org/0000-0002-6353-9332>
<http://doi.org/10.5281/zenodo.194835>

У статті на підставі аналізу наукової літератури виокремлено педагогічні компоненти науково-методичної системи професійної підготовки майбутнього конкурентоспроможного фахівця (мета, завдання, етапи) та надано їх детальну характеристику. Зазначено, що у статті поняття «система» розуміється як сукупність елементів із існуючими зв'язками між ними та об'єднаних певною метою. Стверджується, що під загальною метою представленої науково-методичної системи розуміється формування майбутнього конкурентоспроможного фахівця. Ця загальна мета конкретизована у цілях другого порядку або завданнях, кожне з яких спрямоване на формування компонентів конкурентоспроможності майбутнього фахівця (потребнісно-мотиваційного, когнітивно-операційний, рефлексивно-оцінний). Серед етапів виокремлено пропедевтичний, діагностичний, мотиваційно-цільовий, змістовно-діяльнісний, оцінно-результативний.

Ключові слова: конкурентоспроможність, майбутній фахівець, професійна підготовка, науково-методична система, педагогічні компоненти.

Ильенко Е. Л. Педагогические компоненты научно-методической системы профессиональной подготовки будущего конкурентоспособного специалиста.

В статье на основании анализа научной литературы выделены педагогические компоненты научно-методической системы профессиональной подготовки будущего конкурентоспособного специалиста (цели, задачи, этапы) и надана их подробная характеристика. Отмечено, что в статье понятие «система» понимается как совокупность элементов с существующими связями между ними и объединенных определенной целью. Утверждается, что под общей целью представленной научно-методической системы понимается формирование будущего конкурентоспособного специалиста. Эта общая цель конкретизирована в целях второго порядка или задачах, каждая из которых направлена на формирование компонентов конкурентоспособности будущего специалиста (потребностно-мотивационный, когнитивно-операционный, рефлексивно-оценочный). Среди этапов выделены пропедевтический, диагностический, мотивационно-целевой, содержательно-деятельностный, оценочно-результативный.

Ключевые слова: конкурентоспособность, будущий специалист, профессиональная подготовка, научно-методическая система, педагогические компоненты.

Ilienko O. L. Pedagogical components of scientific and methodic system of professional training of future competitive specialist.

In the article the problem of determining pedagogical components of scientific and methodic system of professional training of future competitive specialist is covered. On the basis of analyses of scientific and reference literature we have come to general conclusion that the notion "system" is understood as the unity of the elements with some existing ties, and united by some particular aim. Among the components of scientific and methodic system of professional training of future competitive specialist the following are distinguished: aim, tasks, stages. Thus, the aim of the system is to form future competitive specialist. According to the main aim the following tasks are determined: 1) to form the need and motive component of competitiveness of future specialist; 2) to form the cognitive and operational component of competitiveness of future specialist; 3) to form the reflexive and evaluative component of competitiveness of future specialist. Among the stages of scientific and methodic system the following are determined and characterized: propaedeutical, diagnostic, motivational and targeted, content and activity and evaluative.

Key words: competitiveness, future competitive specialist, professional training, scientific and methodic system, pedagogical components.

Постановка проблеми. Ефективна професійна підготовка майбутнього конкурентоспроможного фахівця передбачає теоретичне обґрунтування та реалізацію науково-методичної системи, що є неможливим без визначення та надання характеристики її педагогічних компонентів, чому і буде присвячена дана публікація.

Метою статті є визначення та розкриття педагогічних компонентів науково-методичної системи професійної підготовки майбутнього конкурентоспроможного фахівця.

Основна частина. Визначення та надання характеристики педагогічних компонентів науково-методичної системи професійної підготовки майбутнього конкурентоспроможного фахівця передбачає здійснення поглибленого аналізу суті поняття «система», задля чого було проаналізовано довідкову та наукову літературу [4; 9; 11; 12]. На підставі здійсненого аналізу дійшли загального висновку, що «система» розуміється як сукупність елементів із існуючими зв'язками між ними та об'єднаних певною метою.

Узагальнюючи науково-педагогічні підходи до розуміння поняття «система» [4; 5; 9], дійшли переконання, що доцільно визначати використання цього терміну в двох змістових розуміннях: для визначення якісних станів педагогічних процесів або для позначення деяких педагогічних утворень.

На підставі аналізу праць С. Архангельського, Ю. Бабанського [1], О. Іонової [4], М. Кагана [5], Н. Кузьміної [7], В. Лернера, І. Сиченікова, Н. Талізінної [10] та інших учених стверджуємо, що будь-яка система містить, як правило, мету і завдання, зміст, методи, форми і засоби, об'єкти і суб'єкти педагогічного процесу, а також його результати.

Доходимо логічного висновку, що науково-методична система професійної підготовки майбутнього конкурентоспроможного фахівця також вимагає виявлення специфіки її мети, завдань, змісту, засобів, результату як провідних системоутворювальних блоків даної педагогічної системи, а їх реалізація потребує відбору ефективного технологічного забезпечення й критеріїв перевірки результативності.

З огляду на це загальною *метою* представленої науково-методичної системи визначаємо *формування майбутнього конкурентоспроможного фахівця*. Ця загальна мета конкретизована у *цілях другого порядку або завданнях*.

Виходячи зі структури конкурентоспроможності майбутнього фахівця логічно, що ця мета реалізується виконанням таких *завдань*:

1. Формування *потребнісно-мотиваційного компоненту* конкурентоспроможності майбутнього фахівця;
2. Формування *когнітивно-процесуального компоненту* конкурентоспроможності майбутнього фахівця;
3. Формування *рефлексивно-оцінного компоненту* конкурентоспроможності майбутнього фахівця.

Важливо зазначити, що проєктована модель системи професійної підготовки майбутнього конкурентоспроможного фахівця має ознаки технології. Її *технологічність* обумовлюється концептуальністю (методологічним та теоретичним підґрунтям), системністю (цілісністю мети, змісту, засобів результатів), процесуальністю (формами і методами педагогічного процесу, його діагностикою), технологічним інструментарієм.

У ході дослідження дійшли переконання, що технологія реалізації науково-методичної системи професійної підготовки майбутнього

конкурентоспроможного фахівця має відбуватись *поетапно*. Це обумовлено, передусім, розумінням конкурентоспроможності майбутнього фахівця як *інтегральної комплексної системної* його характеристики. Тому припустили, що процес її формування є комплексним процесом, що передбачає реалізацію певних етапів, кожен з яких спрямований на формування того чи іншого структурного компонента конкурентоспроможності (потребнісно-мотиваційного, когнітивно-процесуального, рефлексивно-оцінного) окремо або в їх єдності.

У зв'язку з цим, для нашого дослідження стає необхідним виокремлення й обґрунтування етапів науково-методичної системи професійної підготовки майбутнього конкурентоспроможного фахівця, а також визначення мети й завдань для кожного з них, форм і методів їх реалізації.

З цією метою нами, передусім, було проаналізовано дисертаційні праці сучасних науковців [2; 3; 6; 8], що стосуються різноманітних проблем професійної підготовки фахівців, адже, в них знаходимо приклади етапів різноманітних педагогічних технологій, моделей, систем, що стали в нагоді для нашого дослідження.

Узагальнюючи підходи вчених, ми дійшли висновку, що обов'язковими для педагогічних систем є такі три основні етапи:

- етап формування у суб'єктів навчально-виховного процесу позитивного відношення, інтересу до певної проблеми, установки на певну діяльність з певною метою, усвідомлення й прийняття її цілей тощо;
- етап формування спеціальних знань, умінь, навичок, що стосуються проблеми, формування певних особистісних якостей тощо;
- етап оцінки та рефлексії діяльності в контексті певної проблеми.

На підставі вищезазначеного у дослідженні виокремлено такі *етапи* технології реалізації науково-методичної системи професійної підготовки майбутнього конкурентоспроможного фахівця: *пропедевтичний, діагностичний, мотиваційно-цільовий, змістовно-діяльнісний та оцінно-результативний*. Розкриємо цілі та зміст кожного з етапів науково-методичної системи професійної підготовки майбутнього конкурентоспроможного фахівця, що нами виокремлено.

Пропедевтичний етап спрямований на ознайомлення викладачів ВНЗ з концепцією конкурентоспроможності майбутніх фахівців (її суттю, змістом,

структурою, основними категоріями тощо). Крім того впродовж цього етапу визначаються дисципліни, у межах яких буде здійснюватись педагогічний вплив на майбутніх фахівців з метою формування в них конкурентоспроможності.

З викладачами цих дисциплін узгоджували методи взаємодії у межах визначеної проблеми: розробляли для впровадження у програми дисциплін способи та прийоми, визначали час на здійснення цих способів, встановлювали терміни координації проміжних та остаточних результатів взаємної діяльності.

Визначення *діагностичного етапу* науково-методичної системи професійної підготовки майбутнього конкурентоспроможного фахівця обумовлено необхідністю з'ясування вихідного рівня сформованості його конкурентоспроможності.

Мета даного етапу науково-методичної системи – виявлення наявного рівня сформованості конкурентоспроможності майбутнього фахівця.

Завданнями діагностичного етапу науково-методичної системи відповідно мають бути: визначення діагностичного інструментарію, уточнення критеріїв і показників рівнів сформованості конкурентоспроможності майбутнього фахівця, підбір діагностик для виявлення наявного рівня сформованості його конкурентоспроможності у відповідності з її структурними компонентами, що виокремлено нами вище.

Формами організації цього етапу науково-методичної системи стають групові й індивідуальні; методами – анкетування, тестування, опитування, різноманітні методики, спостереження, а також самодіагностика й самоаналіз; засобами – діагностичні (анкети, тести, опитувальники тощо).

Виокремлення *мотиваційно-цільового етапу* обумовлено необхідністю формування та розвитку потребнісно-мотиваційного компоненту його конкурентоспроможності.

Метою мотиваційно-цільового етапу науково-методичної системи є спрямування мотивації майбутніх фахівців на розвиток їхньої конкурентоспроможності.

Відповідно завданнями даного етапу науково-методичної системи стають формування й розвиток високої мотивації професійної діяльності, мотивації досягнення, високого рівня домагань; потреби в успішній діяльності та визнанні досягнень; потреби в саморегуляції поведінки та діяльності,

самоствердження, самовираження, потреби в саморозвитку і оволодінні професією; потреби в неперервному професійному самовдосконаленні, підвищенні професіоналізму; потреби в розвитку власної конкурентоспроможності; формування й розвиток цінностей професійної діяльності, професійних цілей (високий професійний статус, висока рейтингова позиція на галузевому ринку праці, успішність професійної діяльності, високий попит на професійні послуги, затребуваність на ринку праці); інтересу до професійної діяльності; ціннісних орієнтацій особистості, настанови на різноманітні види соціально значущої активності, тощо.

Формами організації цього етапу можуть виступати проблемно-пошукові лекції, семінари, бесіди, диспути, рольові та ділові ігри тощо.

Методами мотиваційно-цільового етапу науково-методичної системи стають: пояснення, прикладу, переконання в значущості ціннісних орієнтацій навчально-пізнавальної діяльності; заохочення успіху в навчанні; виявлення недоліків навчально-пізнавальної діяльності; створення ситуацій емоційного переживання; ігрові тощо.

Засобами цього етапу можуть бути словесні (використання цитат, порівнянь, образів, яскравих афоризмів, прислів'їв тощо); аудіовізуальні (відео, посібники для діапроекції тощо); автоматизовані (інформаційні, телекомунікаційні мережі) тощо.

Наступним етапом науково-методичної системи професійної підготовки майбутнього конкурентоспроможного фахівця стає *змістовно-діяльнісний*, що обумовлено важливістю формування когнітивно-процесуального та рефлексивно-оцінного компонентів конкурентоспроможності майбутнього фахівця.

Мета даного етапу полягає в формуванні системи професійних знань, умінь й навичок; системи професійно-значущих, соціально-значущих, особистісних якостей, а також професійної компетентності, професіоналізму, професійної майстерності, професійної мобільності, професійної спрямованості, професійної готовності, оскільки вони лежать в основі конкурентоспроможності.

Завданнями, відповідно до мети, стають: формування знань основних категорій, принципів та закономірностей професійної діяльності; знань суті професії тощо; розвиток умінь й навичок пізнавального, комунікативного,

регулятивного й іншого характеру; умінь знаходити інформацію, що забезпечує прийняття ефективних рішень тощо; розвиток соціально-особистісних, економічних, організаційно-управлінських, загальнонаукових, загально професійних, спеціальних компетенцій; формування професійної спрямованості; професійної, стратегічної, управлінської, функціональної, соціальної компетентності, розвиток відповідальності за доручену справу, творчого підходу до справи, винахідливості, оригінальності; дотримання трудової дисципліни, раціонального розподілу робочого часу; професійної мобільності тощо; формування умінь рефлексії якості процесу і результату його професійної діяльності; розвиток самооцінки, самоконтролю, самоаналізу, управління саморозвитком і професійним зростанням, саморегуляції поведінки та діяльності майбутнього фахівця; самопізнання й самооцінки професійного потенціалу, усвідомлення й оцінки власного рівня конкурентоспроможності, виявлення причин, що гальмують її розвиток тощо.

Формами організації даного етапу науково-методичної системи стають проблемно-пошукові лекції, практичні заняття, семінари, бесіди, диспути, рольові, ділові ігри, тренінги, групова робота тощо.

Методами виступають: пояснювально-ілюстративні, частково-пошукові, проблемно-пошукові, творчо-репродуктивні, дослідницькі тощо.

Засобами при цьому виступають словесні (цитати, інтонаційна виразність); навчальні та наочні посібники (підручники, першоджерела; картки із різноманітними ситуаціями, задачами); демонстраційні пристрої (мультимедійний проектор, комп'ютер).

Нарешті, виокремлення *оцінно-результативного етапу* науково-методичної системи професійної підготовки майбутнього конкурентоспроможного фахівця обумовлено необхідністю з'ясування рівня сформованості кожного компоненту конкурентоспроможності фахівця (потребнісно-мотиваційного, когнітивно-процесуального та рефлексивно-оцінного) після проведення педагогічного експерименту.

Загальною метою даного етапу науково-методичної системи є з'ясування, аналіз й пояснення кількісних та якісних змін, що мають відбутись у результаті проведення експериментальної роботи, що має реалізовуватись через виявлення рівня сформованості конкурентоспроможності майбутнього фахівця наприкінці експерименту за тими самими методиками, що й під час діагностичного етапу.

Висновки. Отже, аналіз наукової літератури з проблеми дозволив дійти переконання, що до педагогічних компонентів науково-методичної системи професійної підготовки майбутнього конкурентоспроможного фахівця відносяться: мета (формування майбутнього конкурентоспроможного фахівця), завдання (формування потребнісно-мотиваційного, когнітивно-процесуального, рефлексивно-оцінного компонентів конкурентоспроможності майбутнього фахівця), етапи (пропедевтичний, діагностичний, мотиваційно-цільовий, змістовно-діяльнісний, оцінно-результативний). Надано характеристику кожного з них із визначенням відповідних методів, форм і засобів.

Література

1. Бабанский Ю. К. Избранные педагогические труды / Ю. К. Бабанский. – М. : Педагогика, 1989. – 451 с.
2. Бухало О. Л. Формування емоційної культури молодших школярів у процесі психолого-педагогічної взаємодії : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.07 “Теорія і методика виховання” / О. Л. Бухало. – Х., 2011. – 21 с.
3. Ігнатюк О. А. Теоретичні та методичні основи підготовки майбутнього інженера до професійного самовдосконалення в умовах технічного університету : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04 / Ігнатюк Ольга Анатоліївна. – Харків, 2009. – 562 с.
4. Іонова О. М. Системний та синергетичний підходи у педагогічних дослідженнях : навчальний посібник. – Харків: ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2011. – 50 с.
5. Каган М. С. Системно-синергетический подход к построению современной педагогической теории / М. С. Каган // Синергетическая парадигма. Синергетика образования. – М. : Традиция-прогресс, 2007.
6. Коломійченко С. Ю. Підготовка майбутнього вчителя у вищих педагогічних навчальних закладах до організації фасилітаційного спілкування з учнями : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / С. Ю. Коломійченко. – Х., 2010. – 22 с.
7. Кузьмина Н. В. Способности, одаренность, талант учителя / Н. В. Кузьмина. – Л., 1985. – 165 с.

8. Лебедєва В.В. Формування професійного статусу майбутнього вчителя в процесі навчально-пізнавальної діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / В. В. Лебедєва. – Х., 2011. – 20 с.

9. Наукові підходи до педагогічних досліджень : колективна монографія / за заг. ред. д. пед. наук, професора, чл.кор. НАПН України В. І. Лозової. – Харків : Вид-во Віровець А.П. «Апостроф», 2012. – 348 с.

10. Талызина Н. Ф. Управление процессом усвоения знаний / Н. Ф. Талызина. – М. : Изд-во. Моск. ун-та, 1975. – 343 с.

11. Толковый словарь русского языка : В 4 т. Т. 1. / [под. ред. проф. Д. Ушакова]. – М. : ТЕРРА, 1996. – 824 с.

12. Энциклопедия профессионального образования : в 3-х т. / [под. ред. С. Я. Батышева]. – М. : АПО, 1998. – 568 с., ил. Т. 1. – А–Л. – 1998.